Syyttäjälaitos
Etelä-Suomen syyttäjäalue

14.10.2022 Dnro SY/1901/2022

Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Lausunto, 14.10.2022, dnro SY/1901/2022

Viite: Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 30.9.2022 Etelä-Suomen syyttäjäalueelle

1 Asia

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Etelä-Suomen syyttäjäaluetta antamaan kirjallisen asiantuntijalausunnon hallituksen esitykseen HE 144/2022 ja toimenpidealoitteeseen TPA 94/2022 sekä nimeämään alueen erikoissyyttäjän kuultavaksi näistä esityksistä lakivaliokuntaan 18.10.2022 klo 9:30.

Etelä-Suomen syyttäjäalue ilmoittaa kuultavaksi lakivaliokuntaan erikoissyyttäjä Yrjö Reenilän (yrjo.reenila@oikeus.fi, p. +358 29 5622 113).

2 Lausunto

Hallituksen esityksessä ja toimenpidealoitteessa on kysymys lapsiin kohdistuneiden rikosasioiden käsittelyn nopeuttamisesta rikosprosessissa.

Hallituksen esityksen mukaan esitutkinta ja syyteharkinta tulisi toimittaa kiireellisesti, jos alle 18-vuotiaaseen lapseen epäillään kohdistuneen seksuaalirikos tai lapsen henkeen, terveyteen, vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan kohdistunut rikos. Tuomioistuimen tulisi tällaisessa asiassa aloittaa pääkäsittely 30 päivän kuluessa syytteen nostamisesta.

Toimenpidealoitteessa esitetään vastaavasti, että alaikäisiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulisi käsitellä ilman viivytyksiä ja huolehtien siitä, ettei tällaisten rikosten käsittelyaika muodostu kohtuuttoman pitkäksi.

Syyttäjälaitos
Etelä-Suomen syyttäjäalue

14.10.2022 Dnro SY/1901/2022

Syyttäjien työn järjestämisen näkökulmasta olennaista ja osin ongelmallista on, että hallituksen esityksen mukaisesti asianomistajan ollessa alaikäinen syyteharkinta tulisi aina suorittaa kiireellisesti, mikä tarkoittanee kaikkien näiden asioiden priorisoimista muiden rikosasioiden edelle niiden vakavuudesta tai lievyydestä huolimatta, ja että pääkäsittely tuomioistuimessa tulisi lähtökohtaisesti aina aloittaa hyvin nopeasti 30 päivän sisällä syytteen nostamisesta, ellei tärkeä syy muodosta oikeuta poikkeamaan tästä määräajasta.

Esitetyt säännöksen vastaavat sisällöltään pitkälti sitä, mitä asioiden kiireellisyydestä on säädetty epäillyn ollessa alaikäinen. Olisi periaatteellisesti uutta, että asianomistajan henkilöön liittyvä syy aiheuttaa tällaisen kiireellisyysperusteen. Yleensä kiireellisyysperuste liittyy rikoksesta epäiltyyn henkilöön - esimerkiksi epäiltyyn kohdistuva pakkokeino saattaa aiheuttaa kiireellisyyden. Asetelman erilaisuudesta johtuen uuden sääntelyn mallina kaikissa yksityiskohdissaan ei välttämättä ole pidettävä täsmälleen saman sisältöisiä voimassa olevia säännöksiä, jotka koskeva asian käsittelyn kiireellisyyttä rikoksesta epäillyn ollessa alaikäinen. Esimerkiksi menettelyssä noudatettavan määräajan pituudesta on mahdollista säätää tästä poikkeavasti ilman, että lopputulos olisi epäjohdonmukainen. Esitetyllä kiireellisyysuudistuksella ei myöskään liene vaikutusta nuorisorikollisuuteen, koska kiireellisyysperuste liittyy asianomistajaan eikä tarpeeseen puuttua nuoren rikoksentekijän epäiltyyn tekoon viipymättä esimerkiksi rikoskierteen katkaisemiseksi.

Yleisesti voidaan todeta, että nyt pistemäisesti ratkaistavaksi esitetty alaikäisten asianomistajien rikosasioiden viipymisongelma on tyypillinen seuraus siitä, että Syyttäjälaitoksen resurssit ovat sen tehtäviin nähden aivan riittämättömät. Syyttäjätoiminnan kokonaisuutta ajatellen toiminnan järjestämisen ongelmat kuitenkin vain lisääntyvät sillä, että yksittäisiä kiireellisyysperusteita säädetään lisää. Oikeushallinnon resurssit ovat tällä hetkellä tarkastelun alaisena kokonaisuutena. Jos Syyttäjälaitoksen yleiset resurssit saatettaisiin sille tasolle, että rikosasiat yleisesti

voitaisiin käsitellä lain mukaisesti joutuisasti ja tapauskohtaisesti niitä asian laadun vuoksi kiirehtien, tarvetta millekään erityiselle kiirehtimisperusteelle tuskin olisi. Siksi esityksen mukaisen kiirehtimisperusteen säätämistä tulisi mahdollisesti lykätä ja arvioida sen tarve sitten, kun oikeushallinnon yleiset resurssit on ensin asetettu sille tasolle, joilla rikosasioita on tulevaisuudessa tarkoitus hoitaa ja sen jälkeen nähty, missä ajassa kyseiset alle 18-vuotiaiden asianomistajien rikosasiat tulevat käsitellyiksi.

Valtakunnansyyttäjä on antanut yleisen ohjeen syyttäjien tehtävien kiireellisyydestä ja etusijajärjestyksestä (VKS:2016:4, https://syyttajalaitos.fi/vks-2016-4-syyttajan-tehtavien-kiireellisyys-ja-etusijajarjestys). Ohjeesta voi havaita, että on olemassa lukuisia seikkoja, joita tulee ottaa huomioon asioiden käsittelyjärjestystä harkittaessa. Mahdollisuudet tosiasiassa toteuttaa annettua ohjetta ovat rajalliset, kun yksittäisillä syyttäjillä voi olla nykyään reilusti yli satakin rikosasiaa jatkuvasti syyteharkinnassaan. Tällaiset juttupinot syyttäjillä ovat jo niin suuria, että työn hallinta on pitkälti menetetty. Kilpailevia kiireellisyysperusteita on useita ja näissä oloissa on jossain määrin epäselvää sekin, mitä asian kiireellisyydellä lopulta tarkoitetaan. Kun suuri määrä juttuja on priorisoitavia jo sen vuoksi, että ne ovat olleet hyvin pitkään syyteharkinnassa, tulee käytännössä eteen kysymys siitä, mitkä jutut kaikista kiireellisistä pitää käsitellä ensin kaikkein kiireellisimmin. Mahdollisesti ennen muita tullee jatkossakin ratkaista ainakin vanhenemisvaarassa olevat jutut, ja näidenkin määrä on suuri ja koko ajan kasvava. Tällaisen juttumassan ja tilanteen hallintaa entisestään vaikeuttaa se, että yksittäisiä kiireellisiä asioita olisi vieläkin enemmän, eikä asioita voi ratkoa loogisesti niiden saapumisjärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan. Suuret juttumäärät koskevat erityisesti tavanomaisia juttuja käsitteleviä runkosyyttäjiä, joiden käsiteltäväksi iso osa uusia kiireellisiä asioita jatkossa tulisi. Erikoistuneimmilla syyttäjillä on tyypillisesti vähemmän juttuja kerralla syyteharkinnassaan, mutta toisaalta heidän juttunsa ovat laadultaan haastavia ja he voivat olla kiinni yksittäisessä rikosasiassa esimerkiksi vuoden

Syyttäjälaitos
Etelä-Suomen syyttäjäalue

eteenpäin. Heille ei voi kiireellisiä nuorten juttuja työstettäväksi juurikaan osoittaa, pois lukien vangittua epäiltyä koskevat erittäin vakavat rikosasiat.

Selvää sinänsä on, että lapsen etu vaatii tarpeettomien viivytysten välttämistä rikosprosessissa. Perusoikeuksiin kuuluu, että oikeudenkäynti toteutuu kohtuullisessa ajassa. Rikosprosessin on oltava tehokas. Näihin esityksen perusteisiin ei ole huomautettavaa. Kysymys ei kuitenkaan ole pelkästään lasten oikeuksista. Muissakin rikosasioissa on asianosaisia, joiden tärkeiden oikeutettujen etujen toteutuminen edellyttää joutuisaa rikosprosessia. Säätämällä toiset rikosasiat kiireellisiksi käy niin, että muut joutuvat entisestään odottamaan. Esimerkiksi Etelä-Suomen syyttäjäalueella on tällä hetkellä noin 1.150 rikosasiaa, jotka ovat olleet pelkästään syyttäjällä vireillä jo yli vuoden. Esityksen mukainen kiirehtimisperuste ainakin ilman riittäviä lisäresursseja tarkoittanee sitä, että useiden näiden ylivuotisten rikosasioiden käsittely entisestään pidentyy. Syyttäjäalueen näkökulmasta on siis niin, ettei sillä ole nykyisillä resursseilla tosiasiallisia mahdollisuuksia selvitä esitetystä uudesta kiireellisyysvelvoitteesta ilman, että siitä aiheutuu kohtuutonta haittaa syyttäjätoiminnan yleiselle järjestämiselle ja muiden rikosasioiden käsittelylle. Lapsiin kohdistuvissa vakavammissa rikoksissa on kysymys esimerkiksi seksuaalirikoksista, ryöstörikoksista ja pahoinpitelyrikoksista. Näissä rikosnimikkeissä syyttäjät ovat ratkaisseet enenevässä määrin juttuja viimevuosina, mutta koska poliisilta syyttäjille saapuneiden juttujen määrä on sekin kasvanut, seurauksena on ollut rästin kasvaminen syyttäjien ratkaisutahdin kiihtymisestä huolimatta. Viipymisten ongelman juurisyy on riittämättömät resurssit ja tähän pitäisi puuttua. Etelän alueelle kiristyvää ongelmaa ruokkii se, että kysymys on väestömäärältään kasvava alue. Resursseja kuitenkin yleensä jaetaan jälkikäteisesti toteutuneiden tilastojen perusteella, jolloin resurssit aina laahaavat.

Hallituksen esityksessä on otettu huomioon, että uusi kiireellisyysperuste edellyttää lisäresursseja muun ohessa syyttäjälaitokselle sen seurauksen torjumiseksi, ettei muiden rikosasioiden käsittely viivästyisi. Tilastojen perusteella on vaikea

varmuudella arvioida, olisiko esitetty valtakunnallinen 10 htv:n lisäys tähän riittävä. Uusien kiireellisten juttujen joukossa on muun ohessa pieniin lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia, jotka voivat ilmetä laajoina rikossarjoina ja joukossa on muitakin hankalia ja isotöisiä juttuja, jotka ovat tilastoissa vain yksittäisiä asioita. Tällaisen yksittäisen juttukokonaisuuden hoitaminen saattaa kuitenkin sitoa yhden tai kaksi syyttäjää useaksi vuodeksi. Yksittäinenkin asia voi siis tarkoittaa esimerkiksi yhden henkilötyövuoden resurssivaikutusta ja etukäteen on melko mahdotonta tietää, millaisia lapsiin kohdistuneita rikoksia tai rikossarjoja tulevaisuudessa ilmenee. Joka tapauksessa tällaista juttua tai juttukokonaisuutta hoitava syyttäjä saattaa olla poissa muiden kiireellisten asioiden käsittelystä hyvin pitkään.

Hallituksen esityksestä ilmenevä lisäresurssin tarve on minimissään välttämätön kiireellisyysuudistuksen toteuttamiseksi. Resurssilaskelmaan liittyy kuitenkin epävarmuustekijöitä. Varmemmin asian turvaisi, jos viimeistään tämän uudistuksen myötä Syyttäjälaitoksen resursseja korotettaisiin merkittävästi nyt esitettyä laskelmaa enemmän. Vaikka lisäresurssit ylittäisivätkin tämän uudistuksen suorat resurssivaikutukset, olisi resurssilisäyksellä kuitenkin se vaikutus, että rikosprosessi yleisesti muodostuisi joutuisammaksi. Tämä palvelisi lapsiuhrien asemaa yhtä lailla kuin muidenkin ja se siten tukisi nyt esitetyn uudistuksen tarkoitusta. Ennen muuta rikosasioiden viipymisongelma tulisikin korjata saattamalla Syyttäjälaitoksen yleiset resurssit riittävälle tasolle, eikä säätämällä tipoittain yksittäisiä asiaryhmiä kiireellisesti käsiteltäviksi. Muutoin ollaan vähitellen tilanteessa, jossa jokainen yksittäinen asia tai asiaryhmä on jollain perusteella kiireellinen.

Esitetty uusi kiireellisyysperuste tulisi voimaan lokakuussa 2023. Syyttäjälaitokselle aiheutuu rekrytointitarpeita myös johtuen seksuaalirikosten kokonaisuudistuksesta, ja kysymys on ainakin osin samoista syyttäjistä, jotka hoitaisivat jatkossa kiireellisiä alle 18-vuotiaisiin kohdistuneita rikosasioita. Jo nykyisellään Syyttäjälaitoksella on hankaluuksia rekrytoida edes aloittavia syyttäjiä ja kokeneita rikosasioiden lainkäyttäjiä ei saatavilla ole juuri lainkaan. On pelättävissä, että näiden uudistusten

toimenpanoon annettavista lisäresursseista huolimatta suoranainen työvoimapula estää sen, että vielä pitkään aikaan kiireellisille jutuille olisi osoitettavissa vapaana oleva, kulloinkin kyseessä olevaan juttutyyppiin erikoistunut tai hyvin perehtynyt syyttäjä.

Vielä toiminnan järjestämisen näkökulmasta on perusteltua kysyä, onko ylipäätään tarkoituksenmukaista ja tarpeellista säätää näihin nyt kysymyksessä oleviin rikosasioihin hyvin lyhyt määräaika tuomioistuimen pääkäsittelyn aloittamiselle. Ongelman ydin ei liene lainkaan se, ettei lapsia ja nuoria koskevia pääkäsittelyitä aloiteta päivissä vaan se, että tapauskohtaisesti rikosprosessit kokonaisuutena voivat kestää hyvin pitkään, ääritapauksissa esimerkiksi vuosia. Tämän varsinaisen ongelman korjaamiseksi lienee riittävää, jos määräaika pääkäsittely aloittamiselle olisi laissa esimerkiksi 3 kuukautta syytteen nostamisesta eikä vain 30 päivää. Pidemmänkin määräajan puitteissa rikosasiat edelleen etenisivät joutuisasti prosessissa, mutta prosessien järjestäminen helpottuisi huomattavasti siitä, mitä se olisi nyt esitetyn lyhyen määräajan tilanteessa.

Esitetyn määräajan lyhyys on syyttäjille jossain määrin kriittinen. Normaalisti muut kuin hyvin yksinkertaiset nopeasti käsiteltävät jutut tullevat käräjäoikeuden pääkäsittelyyn noin puolen vuoden - vuoden kuluessa syytteen nostamisesta ja käytännössä syyttäjien kalenterit ovat hyvin täynnä ainakin noin puolen vuoden ajan eteenpäin. Syyttäjien on usein erittäin hankalaa löytää muiden töiden lomasta aikaa ylimääräiselle kiireelliselle asialle 30 päivän sisällä (käytännössä määräajan loppupuolella), varsinkin jos juttu vaatii useampia keskitettyjä pääkäsittelypäiviä ja niihin valmistautumisen. Tämä aikatauluongelma ei koske myöskään pelkästään syyttäjää vaan rikosasioiden muitakin asianosaisia, heidän avustajiaan, jotka hoitavat useita juttuja päällekkäisesti, huoltajia ja kuultavia, todistajia ja myös tuomioistuinta. Kun kaikkien tahojen aikatauluja sovitetaan yhteen, yksittäisenkin kaikille sopivan käsittelypäivän löytyminen lyhyen ajan päästä on usein hyvin haastavaa. Koska

pakottavia vastasyitä ei hallituksen esityksestä ilmene eikä niitä ole, määräajan voisi säätää esitettyä pidemmäksi.

Lainsäädäntötyössä tulisi siis vielä harkita, että esitettyä määräaikaa ainakin pidennettäisiin esimerkiksi kolmen kuukauden mittaiseksi. Tällöinkin esityksen tavoitteet edelleen toteutuisivat. Hallituksen esityksessä on lyhyesti käsitelty mahdollisuutta säätää määräaika pidemmäksi, mutta sille ei ole nähty tarvetta, koska määräaikaa voitaisiin kuitenkin tietyissä tilanteissa pidentää. Tällainen mahdollisuus poiketa pääsäännöstä yksittäistapauksessa ei kuitenkaan ratkaise niitä toiminnan järjestämisen ongelmia, joita tarpeettoman lyhyt määräaika aiheuttaa yleisesti. Syyttäjätoiminta tulee kuitenkin järjestää lähtökohtaisesti 30 päivän määräajan sitovuuden oletukseen perustuen. Ei Syyttäjäalue toiminnan järjestäjänä eikä yksittäinen syyttäjä syytettä nostaessaan voi ennakoida sitä, ettei säädettyä määräaikaa lopulta tarvitsekaan noudattaa.

Mikko Männikkö

Valtionsyyttäjä, apulaispäällikkö

Yrjö Reenilä

Erikoissyyttäjä

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, Etelä-Suomen syyttäjäalue
Porkkalankatu 13, 00180 Helsinki
Puhelin 029 56 22 100, Faksi 029 56 22203
etela-suomi.syyttaja@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Mikko Männikkö
Valtionsyyttäjä
Syyttäjälaitos
mikko.mannikko@oikeus.fi